

мігрантів та ознайомлення зі способами поведінки, які дозволять уникнути небажаних наслідків.

Розв'язання перерахованих завдань можливе лише шляхом визначення основних організаційних і правових засад єдиної політики у галузі наукового забезпечення правоохоронної діяльності, інтеграції наявного наукового потенціалу, результатів досліджень, напрацювань з підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та здійснення інших заходів, спрямованих на підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, забезпечення конституційних гарантій охорони законних прав та інтересів громадян, суспільства і держави.

Список літератури: 1. Усенко О.В. Торгівля жінками як прояв кримінального бізнесу //Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2002. № 5. 2. Буйко Г. Боротьба з торгівлею людьми в Україні //Матеріали круглого столу «Співробітництво громадських організацій і депутатського корпусу в процесі ратифікації Палермської конвенції ООН». <http://www.obozrevatel.com.ua>. 3. Петренко М. Міжнародно-правові аспекти боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті // Право України. 2001. № 10.

Надійшла до редколегії 15.03.04

В.В. Почуєва

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення системи викладання іноземних мов у вищій школі. У низці робіт розглядаються різноманітні напрями оптимізації навчального процесу, такі як: комплексність, комунікативність, проблемність, актуальність, мотиваційність. Зокрема, саме мотиваційне поле керує мовнокомунікативною діяльністю, що й стало темою статті. Метою роботи є розгляд механізму впливу мотивації на навчання іншомовного спілкування.

Однією з важливих передумов взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності іноземною мовою є врахування її мотиваційного аспекту. Формування позитивних мотивів навчальної діяльності може значно підняти ефективність навчання через активізацію загально-функціональних психічних механізмів мислення, пам'яті, ймовірного прогнозування. При цьому розвиток мотивів повинен здійснюватись систематично та цілеспрямовано із врахуванням цієї діяльності і всіх її мотиваційних компонентів.

Як відомо, мовленнєва діяльність передбачає наявність характерних для неї потреб, без яких говорити можна лише про мовленнєві дії. Мотив як потреба, яка набула предметного сенсу, не тільки є джерелом мовленнєвої діяльності, але й входить в її внутрішню структуру, визначає і спрямовує цю діяльність. За дослідженнями І.А. Зімніної, А.А.Леонтьєва та інших психологів, мовленнєва діяльність іноземною мовою є метою і об'єктом навчання(1, 2, 3, 4, 5). Характеристики мовленнєвої діяльності, які виділяють психологи, є суттєво важливими для вирішення проблеми розвитку мотивів навчальної діяльності студентів.

Предметом мовленнєвої діяльності є думка (передавання або приймання змістовної інформації); засобом існування, вираження і формування думки є мова як система одиниць і правил їх функціонування; засобом формування думки і її формулювання є мовлення. Крім цього, обов'язковим компонентом мовленнєвої діяльності є її операційний механізм, який у процесі оволодіння іноземною мовою пристосовується до оперування новими засобами і способами формування і формулювання думки.

Виходячи зі сказаного, можна стверджувати, що об'єктом навчання іноземної мови може бути будь-який із названих компонентів мовленнєвої діяльності: мовні засоби, мова, операційний механізм. Думка ж, тобто передавання або здобування змістовної інформації, повинна бути постійним об'єктом навчання незалежно від того, що є об'єктом засвоєння у кожний конкретний момент.

Дієльний підхід до вивчення іноземної мови дозволяє глибше усвідомити мотиваційний аспект навчальної діяльності студентів.

А.А. Леонтьєв зазначає, що кожний окремих акт діяльності починається з мотиву та плану і завершується результатом, досягненням поставленої спочатку мети; в середині ж знаходиться динамічна система конкретних дій і операцій, що спрямовані на це досягнення. При цьому важливо підкреслити, що мотив як внутрішнє спонукання, стимул до дії, який впливає із бажання задовольнити певну потребу, співвідноситься з діяльністю в цілому; дії як компоненти діяльності це – процеси, які підкоряються свідомій меті, а операції, які входять до складу дій, залежать від умов досягнення конкретної мети. Це положення є важливим при розв'язанні методичної проблеми формування мотиваційного аспекту навчальної діяльності з іноземної мови, оскільки передбачає обов'язкове врахування всіх вказаних моментів.

Як відомо, залежно від зв'язку мотивів зі змістом і виконанням навчальної діяльності розпізнають **зовнішні** мотиви, які залежать від чинників, що не стосуються безпосередньої навчальної діяльності (соціальні – обов'язок перед країною, близькими, бажання одержати освіту і ін.; обмежено особисті – навчання заради оцінки, похвали, через престижність цієї мови і ін.) і **внутрішні**, пізнавальні мотиви, джерело яких – усвідомлена пізнавальна потреба, яка задовольняється у ході навчальної діяльності.

Природно, що наявності тільки зовнішніх мотивів недостатньо, щоб діяльність була повноцінною, оскільки зміст діяльності у цьому випадку позбавляється предметності, а тому й особистісного сенсу. Викладача повинна цікавити наявність у тих, хто навчається, перш за все пізнавальних мотивів. Аналіз мовленнєвої діяльності як об'єкта навчання іноземної мови і як особливого виду діяльності дозволяє виділити дві групи мотивів:

1) мотиви, пов'язані з оволодінням постійним об'єктом навчання – думкою (здобування або передача змістовної інформації), – комунікативно-пізнавальні (перспективні і процесуальні, зв'язані з виконанням конкретних мовленнєвих дій, які переслідують певну комунікативну мету);

2) мотиви, які зв'язані з оволодінням іншими засобами і способами формування і формулювання думки, з оволодінням операційними механізмами діяльності – навчально-пізнавальні.

Мотиви першої групи можуть бути реально діючими тільки тоді, коли створені умови, які дозволяють людині поставити перед собою мету і діяти для її досягнення. У протилежному випадку комунікативно-пізнавальні мотиви не стимулюють навчальну діяльність, а створюють лише загальну спрямованість інтересів.

Мотиви другої групи можуть бути сформовані при дотриманні низки умов. Вихідним є положення про те, що навчальні дії підкоряються певній меті, а операції співвідносяться з умовами досягнення конкретної мети. Тобто ті, хто навчається, повинні від початку знати ці цілі (підсумкові, за семестр, циклу занять, уроку, етапу уроку, виду роботи, вправи) і постійно співвідносити їх з результатами особистої діяльності. Крім цього, вони повинні усвідомлювати дії і операції, які входять до складу операційних механізмів, а також особливості і умови їх функціонування.

Практика показує, що студенти сприймають пояснення цих механізмів і їх особливостей у рідній і іноземній мові з великою цікавістю; результати навчання в цьому випадку бувають дуже високими. Наведемо декілька прикладів. Розкривання механізмів короткочасної (оперативної) пам'яті, а саме пояснення того, що обсяг її в рідній мові (7 ± 2 одиниці) значно більший, ніж на етапі оволодіння іноземною мовою (приблизно 4 одиниці), надає виконанню вправ на імітацію з розширенням структур особливий сенс і активність, робота супроводжується позитивними емоціями. Пояснення базального характеру звукового коду створює позитивну мотивацію при виконанні вправ хором в аудиторії, а також при засвоєнні мовленнєвого матеріалу вдома. Усвідомлення студентами механізму імовірного прогнозування і важливості, в зв'язку з цим, формування в довготривалій пам'яті синтагматичних і фразових стереотипів забезпечує успіх при виконанні вправ на імітацію, примушує звертати увагу на правильне інтонування структур і достатню кількість повторів.

Дослідження динаміки комунікативно-пізнавальних мотивів, яке здійснюється звичайно шляхом анкетування, надає можливість побачити реальну картину ставлення студентів до процесу навчання на кожному з етапів, опертися на діючі мотиви, забезпечити усвідомлення особистої діяльності і перетворювати мотиви, які тільки розуміються в реально діючі.

Що ж стосується мотивів, які пов'язані з мовленнєвою і навчальною активністю студентів, то тут проблема формування позитивної мотивації загалом ще не розв'язана. Студентам подобається виконувати мовленнєві вправи творчого характеру, проте такі вправи на заняттях з іноземної мови ще не є переважаючими. Як правило, вони негативно ставляться до виконання вправ тренувального характеру, особливо граматичних вправ, вправ на підставлення, заповнення пропусків, імітацію (також хором), переказ тексту, ставлення питань до тексту і т.п. Причиною такого ставлення називають: «Неясний сенс виконання цих вправ», «Припускаюся багатьох помилок, тому втрачається віра в успіх оволодіння іноземною мовою», «На

виконання граматичних вправ йде багато часу, а в результаті – купа помилок», «Виписую завжди багато слів і значень одного слова, а майже всі вони не підходять за значенням, тому важко перекладати, і взагалі губиться цікавість до виконання вправ». Зразковий вислів однієї студентки: «Якщо розумієш мету і сенс вправ, то будь-який вид роботи може захопити».

Вивчення методичної літератури, спостереження за навчальним процесом, а також практика викладання дозволяє зробити деякі висновки щодо прийомів формування позитивних мотивів навчальної діяльності з іноземної мови.

Формування комунікативно-пізнавальних мотивів:

– вступні бесіди, диспути на теми: «Навіщо фахівцеві знання іноземної мови?», «Що дає людині знання іноземної мови?», «Чи всі люди однаково засвоюють іноземну мову?» і ін.;

– внесення роботи з оволодіння іноземною мовою у діяльність, яка для студентів є провідною: огляд наукової літератури за завданням спецкафедр, анотування літератури, яка надходить до бібліотеки іноземною мовою, організація виставок нових надходжень літератури за профілем факультету, складання бібліографії іноземною мовою з проблем, якими цікавляться спецкафедри, залучення студентів до добору текстового матеріалу за спеціальністю і т.д.;

– обговорення прочитаних іноземних джерел на засіданнях наукових гуртків;

– участь у роботі бюро перекладів;

– підготовка матеріалів і доповідей до олімпіад, конкурсів, конференцій;

– педагогізація навчального процесу;

– різноманітні форми спілкування зі студентами-іноземцями, які навчаються в вищих навчальних закладах (в місті) і ін.

Формування процесуальних мотивів, які стимулюють мовленнєву активність, зв'язану з виконанням навчальних дій:

– постійне створення мовленнєвих інтенцій, формування і реалізація комунікативних намірів як регуляторів вербальної поведінки;

– використання рольових ігор;

– створення постійної потреби спілкування іноземною мовою через використання ситуацій, що максимально приближені до природних і т.д.

Формування навчально-пізнавальних мотивів, які стимулюють навчальну активність, що зв'язана з оволодінням системою мовних засобів, а також механізмами мовленнєвої діяльності:

– доведення до свідомості тих, хто навчається, особливостей механізмів перекладу, програмування висловів, переходу від однієї граматичної структури до іншої – трансформації, механізму запам'ятовування слів, інтеріоризації, формування мовленнєвих стереотипів, короткочасної і довготривалої пам'яті тощо;

– пояснення тим, хто навчається, методичних прийомів і їх мету;

– цікавість форм і зміст завдань – нові рішення;

– використання проблемних ситуацій, які примушують студентів спостерігати, порівнювати, шукати вихід, пояснення і т. д.

Вправи в навчанні іноземної мови завжди займають центральне місце. Задача викладача – уникнути монотонності в тренувальних вправах, зробити їх творчими, викликати емоції і уяву тих, хто навчається. Для підтримки позитивної мотивації необхідні такі важливі умови:

– систематичне замірювання і оцінка вихідного, триваючого і підсумкового рівня володіння засобами та способами формування і формулювання думки іноземною мовою;

– урахування ставлення тих, хто навчається, до методичних прийомів, які використовуються викладачем на заняттях з іноземної мови, до іноземної мови як до предмета;

– диференціювання цілей навчання іноземної мови і планомірне ознайомлення з ними тих, хто навчається;

– поставлення перед тими, хто навчається, тільки реальних задач і забезпечення їх розробленою системою зворотного зв'язку і самоконтролю;

– розроблення системи заохочень і створення позитивного емоційного фону на заняттях з іноземної мови.

Список літератури: 1. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. М, 1998. 2. Зимняя И.А. Упреждающий синтез и вероятностное прогнозирование в речевом поведении. М, 1993. 3. Леонтьев А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. М, 1989. 4. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. М, 1999. 5. Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства общения. М, 1984.

Надійшла до редколегії 15.04.04